

Politikai
röpiratok

193.

1976

1994

1999-07-07

- 1.) 001 0006 305983 0
- 2.) 001 0006 306006
- 3.) 001 0006 306013
- 4.) 001 0006 306020
- 5.) 001 0006 306037
- 6.) 001 0006 306049
- 7.) 001 0006 306051
- 8.) 001 0006 306068
- 9.) 001 0006 306075
- 10.) 001 0006 306082
- 11.) 001 0006 306089

1782 - 1793

133

1. A magyar felvilágosítást ügyében. Csengery Antal. 1866.
2. Néhány szó az iparállapot és ipartörvény indoklásán. Arvai József. 1869.
3. A magyar és osztrák birtokosok társaságok történelmi és statisztikai átvizsgálása. Károlyi Károly. 1870.
4. Trauerrede über Franz Deak. Lőrincz Füst. 1876.
5. Riadó. Bossányi Miklós. 1878.
6. Erdélyben az iskolai tantervjavaslatokról. Háber József. 1879.
7. A budapesti önkormányzat munkájáról. Hieronymi Károly. 1880.
8. Dr. Wenckheim Frigyes beszámoló beszéde Gyulán jun. 7. 1881.
9. Szendrics Benedek programjának beszéde Gyulán jun. 17. 1881.
10. A kender jövője Magyarországon. Bodola Lajos. 1881.
11. Halász Dénes 1882. máj. 20. tartott beszéde a borsnyók politikájáról. 1882.
12. A római államok kormányozásának és a büntetés "eljárás" címen. Bauray Sándor. 1883.

Faint, illegible handwriting at the top of the page.

Second line of faint, illegible handwriting.

Third line of faint, illegible handwriting.

Fourth line of faint, illegible handwriting.

Fifth line of faint, illegible handwriting.

Sixth line of faint, illegible handwriting.

Seventh line of faint, illegible handwriting.

Eighth line of faint, illegible handwriting.

Ninth line of faint, illegible handwriting.

Tenth line of faint, illegible handwriting.

Eleventh line of faint, illegible handwriting.

Twelfth line of faint, illegible handwriting.

193
1782

A MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET

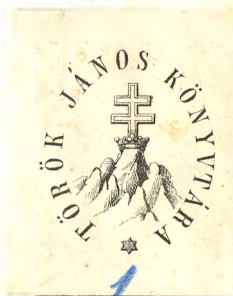
ÜGYÉBEN.

A MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET IGAZGATÓSÁGA
MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA ÉS KÖZREBOCSÁTJA

✓ CSENGERY ANTAL,

A M. FÖLDHITELINTÉZET TITOKNOKA.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKADÉMIAI NYOMDÁSNÁL.

1866.

61572 00165996

DE BALLAGI GÉZA.

MAGYARORSZÁG
KÉPVISELŐ HÁZA

HAZAFIÚI FIGYELMÉBE

AJÁNLVA.

Hazánk súlyos anyagi viszonyaiból foly, hogy a jelen országgyűléstől, a fenforgó nagy politikai kérdések megoldása mellett, semmit sem vár oly epedve a nemzet, mint nemzetgazdasági ügyeink rendezését.

S az anyagi kérdések közt a legfontosabbak egyike, megtenni mindazt, a mi a köz- és magán-, a személyes és reál-hitel kifejtésére és megszilárdítására törvényhozási úton eszközölhető.

A nemzetgazdaságtan rég ismert alapelveinek fejtegetésével kellene untatnunk olvasóinkat, ha a hitel hatását és eredményeit a nemzeti termelés minden ágára nézve magyarázni kívánnók. A tőkék az anyagi és szellemi termelés szintoly nélkülözhetlen kellékei, mint az anyag és a munka. A tőkehiány egyaránt határt vet a mezői gazdaság és az ipar fejlődésének. S tudva van, hogy a hitel a közvetítő, mely a termelés e nélkülözhetlen föltételeit, a tőkét, magában az országban is forgalomba hozza, a termelőnek rendelkezésére adja s a takarékoságot és szorgalmat új tőkék képezésére ösztönzi. A hitel az az eszköz, mely által a bel forgalom és termelés számára idegen tőkét is megnyerhetni. Kétszerezesen fontos körülmény oly viszonyok közt, a hol oly rendkívüli a hitelszükség, s a tőkekézésnek annyi nehézségei vannak, mint Magyarországon. S mennyivel kiáltóbb szükség a hitel lehető gyors kifejtése, a hol a hitelnek, számos esetben, a termelés előmozdítása előtt is, nem kisebb feladata van, mint megmenteni, a nem mindig önvétke miatt, de sok

esetben a közbajok és elemi csapások folytán, bukás szélére sodort földbirtokost!

Sokszor el volt mondva, hogy hazánk, minden üdvös törekvések mellett is az iparüzlet és gyáripár kifejtése körül, túlnyomólag földművelő ország, s valószínűleg igen soká az is fog maradni. Egy ország sincs ez okból a reál- vagy földbirtoki hitel kifejtésére inkább utalva. Óhajtandó lett volna tehát, a nemzetgazdasági fejlődés egyoldalúságának kikerülése szempontjából is, hogy a személyes és reál-hitel megszilárdítása egyaránt szem előtt tartatván, már a váltójog behozatalával párhuzamban és egyidejűleg történt volna meg mindaz, a mi az ingatlan jelzálogi hitel teljes kifejtésére megkívántatik.

Nem vizsgáljuk most törvényhozásunk e mulasztásának indokait, nem fejtegetjük egyoldalú eljárásának eredményeit. Hogy a feladat iránt, melyre törekednie kellett, a magyar törvényhozás már 184⁵/₄-ben tisztában volt, mutatják ez országgyűlés rendszeres munkálatai és törvényjavaslatai. E javaslatok közt ott találjuk már egy magyar földhitelbank alaprajzát is.

A nemzeti óhajtást, mely akkor meghíúsult, csak az 1848-diki országgyűlés iktatá törvénybe.

Ismeretesek ez országgyűlés mélyen ható, gyökeres reformjai a birtokviszonyokat illetőleg.

A munkaerőtől, mely addig rendelkezésére állott, egy csapással megfosztatott a földbirtokos, s míg a kárpótlással jövőre lett utasítva, a közterhek egész súlya azonnal s, a bekövetkezett események folytán, előre nem is gyaníthatott mérvben nehezült reá,

Távol van tőlünk a 48-diki országgyűlés érintett reformjait, a jog és politika szempontjából bírálni akarni. Csak azon válságot érintjük, melybe a magyar földbirtokos osztály e reformok folytán jutott. A törvényhozás előre látta e válságot, s ha a közel jövőben háborítlan folytathatja vala

munkásságát, bizonyára mindent elkövetett volna e válság enyhítésére.

Azon eszközöknek, melyek e végett czélba vétettek, egyike volt egy magyar földhitelintézet alakítása. Az 1848: XIV. t. cikk a miniszteriumot bízta meg ennek tervezésével, s az alapszabályok megállapítását a legközelebbi törvényhozás legelső feladatai közé sorozza.

Tudvák az események, melyek a törvényhozás e szándokát megghiúsították.

Az ezután következett idők még súlyosabbá, s a mennyiben a nemzet ön-sorsa felett még a birtok- és hitelviszonyokat illetőleg sem rendelkezhetett, az az irány pedig, mely épen a kormányon ült, a földbirtok iránt általában s hazai érdekeink iránt különösen kevés rokonszenvet tanúsított, csaknem reménytelenné tevék a magyar földbirtokos osztály helyzetét.

Nem maradt fenn egyéb lehetőség, javítani a mindinkább elviselhetlenné vált helyzeten, mint a szintén szűk körre szorított és sokképen korlátozott társulati tér s az önsegély útja.

Nem czélunk e sorokban a Magyar Földhitelintézet alakításának történeteit adni elő. Azon tisztelt férfiak, kik ez idő szerint közügyeink élén állanak, magok is hathatós előmozdítói levén e törekvésnek, jól emlékszenek, miként jöttek össze, az Orsz. Magy. Gazd. Egyesület szózatát követve, földbirtokosaink közül többen egy földhitelintézet terve fölött tanácskozni, miként küldöttek ki egy kis bizottságot a tervet kidolgozására *). Ismeretesek a nehézségek is, melyekkel, a kész terv felsőbb jóváhagyásának kieszközlése végett, azon férfiaknak, kik ez ügy előmozdításával megbízattak, oly hosszas ideig kellett küzdeniök.

Az ernyedetlen kitaratásnak, Ő csász. kir. Felsege leg-

*) E bizottság tagjai voltak: gróf Desseffy Emil, Lónyay Menyhért gróf Barkóczy János és e sorok írója.

kegyelmesebb pártfogása által támogatva, sikerült elvégre elhárítani az akadályokat, melyeket a burocracia kilábolhatlan formalismusa s elfogultsága hazánk irányában az üdös terv létesítése elé fölhalmozott.

Tizennégy súlyos év lefolyása után, egyes hazafiak törekvése folytán létesült tehát az intézet, melyet a törvényhozás, azon válság enyhítése végett, a melyet földbirtoki reformjai szükségkép előidézendők voltak, mindjárt az átmeneti korszak kezdetén kívánt föllállítani.

Az időszaknak, mely a 48-ki törvényhozás s a Magyar Földhitelintézet alakítása közben lefolyt, sok áldozata hullott ugyan el immár földbirtokosaink közül, a kikre nézve a segély későn érkezett : a Magyar Földhitelintézet keletkezése mindazáltal magára a birtokos osztályra és a nemzetre nézve most sem jött későn. S meg vagyunk győződve, hogy az a körülmény, mely szerint nem, mint a 48-ki törvényhozás rendelte, maga a kormány, hanem egyes honfiak alkották, oly kevéssé szolgál hátrányára intézetünknek, a mint általában előnyt lát minden szakférfit abban, hogy maga az érdekelt osztály, a földbirtokosok és nem tőkepezesek alapították.

Pénzintézeteknél az érdekelték közvetlen kezelését semmi más kezelés nem pótolhatja. Az állam hasonló intézeteknél, rendeltetése szerint, a legfőbb felügyeletre, az ellenőrzésre, nem a közvetlen kezelésre van hivatva. Nem egy példát idézhetnénk közletről is, mely a kormányok és a pénzintézetek közötti szoros viszony ellen kiáltólag szól, ha nem is említjük a nagy befolyást, melyet hitelintézetek közvetlen vezetése a kormányok kezébe adna, s ha mellőzzük is azt a szintén fontos tekintetet, hogy a kormányi kezelés szükségkép burocratikusabb, hogysen a pénzintézetek modern, kereskedelmi, bankszerűbb szervezetével összeférne.

Csak oly viszonyok közt, hol a központosítás gyánúsága minden egyéni tevékenységnek szárnyát szegi, tekint-

heti feladatául a kormány hasonló pénzüintézetek felállítása körül az érdekeltek vállalkozási mulasztását pótolni.

Meg vagyunk ennél fogva győződve, hogy hazánk országgyűlése, a midőn, oly hosszú szünetelés után, ismét fölveszi a törvényhozás fonalát, s az általa hozott üdvös törvények végrehajtása fölött szemlét tartand: bizonyára örömmel veszi tudomásul, hogy a mit a közbejött nehéz idők folytán, a magyar kormány nem eszközölhetett, ha később is, egyes hazafiak törekvése által létesült az üdvös terv, melynek valósítását áldozatokkal, és a törvénykezést illetőleg, kiváltságokkal is elősegíteni rendelé.

A Magyar Földhitelintézet e fölött, nem csak a remények fejében, melyek törvényhozóink előtt lebegtek, midőn hasonló intézetet közgazdasági viszonyaink legválságosabb percében, egy új korszak határkövéül határoztak el fölállítani, hanem immár a múltban tett szolgálatok által is igénybe vehetni véli a magyar országgyűlés elismerését.

Roszabb körülmények, szerencsétlenebb viszonyok között hasonló intézet alig indulhatott volna meg, mint a minők közt a Magyar Földhitelintézet működését megkezdé. A bécsi nemzeti bank, mint tudjuk, épen minden hitelt felmondott hazánknak; s a bécsi sajtó mindent elkövetett, hogy közviszonyainkat nyugtalanítóknak s törvénykezésünket olyasnak tűntesse föl a külföld és a birodalom előtt, mely szükségkép minden hitelt kizár. S midőn az 1863-ki iszonyú gazdasági válság oly rendkívüli ostromnak tevé ki a csak most keletkezett intézetet: csak hamar általános pénzválság következett be, mely a pénzt világszerte megrágtotta. Mindennemű részvényeken kívül, melyek milliókat vontak el a nagy nyereseményeket ígérő vállalatokra, nagy államok léptek föl a pénzpiaczokon a magán ipar és földművelés vetélytársaiul, roppant összegeket keresve és oly kamatokat ígérve, a minőket az ipar sem fizethet, annál kevésbbé a súlyos adókkal és adóságokkal terhelt, s elemi csapások által is súj-

tott földművelés. Csak az osztrák ezüst-kölcsönöket és az amerikai állampapírokat említjük. Ide járult több újonnan keletkezett ingatlan jelzálogi bank versenye benn a birodalomban és a külföldön, melyek szintén zálogleveket és pedig — a mi valutánk ingadozó agiója mellett a külföldön oly igen előnyös — ezüstszőlőket, ezüstben kamatozókat bocsátottak ki. S ily viszonyok közt, ennyi és ilyen vetélytársakkal szemben, a hazai tőkék által csak kevésbé, az alapítványok, árva- és egyéb közpénzek kezelői által épen nem támogatva, harmadfél év (1863. július 1-től, 1865. december végeig) alatt közel 15- milliót tudott szerezni a Magyar Földhitelintézet a szorongatott hazai földbirtokoknak, az érintett körülmények és az uralkodó uzsora mellett, olcsónak méltán mondható, kényelmes, mert a felmondás ellen biztosított s $34\frac{1}{2}$ év alatt évi egy százalékkal vagy előbb is bármikor börzei árfolyam szerint megvett és az intézet által névszerinti értékben elfogadott intézeti értékpapírokkal könnyen törleszthető kölcsönképen! E kölcsönösszeg immár eddig is 2195. kölcsönvevő közt oszlik meg. Képzeltetni ez adatból, hány eladósodott hazai — nem mondjuk magyar, mivel a földbirtok tekintet nélkül a nemzetiségre, részesül ez intézet kölcsöneiben, — hány hazai családot mentett meg a Magyar Földhitelintézet, rövid idei működése alatt is, a végső bukástól, hányat szabadított ki az uzsora körmei közül, hányat segített megszerzésében oly birtokoknak, melyek különben idegen kezekre kerültek volna, hánynak tette elviselhetőkké a súlyos gazdasági válság következményeit, hányak lehetővé a birtok új beruházását, javítását! S az egyes birtokok mellett, az alföldi és bánági községek egész sorozatát idézhetnők, a melyeknek a Magyar Földhitelintézet készpénzben nyújtott gyors kölcsöne tette lehetővé 1863-ban szegényebb lakosaik insége enyhítését.

Hogy nagyobb mérvben nem járulhatott intézetünk az említett évi nagy gazdasági válság enyhítéséhez: mint a Magyar

Földhitelintézetnek annak idején a kormányhoz tett s a hírlapokban is közlött fölterjesztéséből tudva van, nem a Magyar Földhitelintézet igazgatóságán múlt, hanem azon birodalmi kormányférfiak korlátolt felfogásának tulajdoníthatni, a kik, intézetünk följánlott közvetítését mellőzvé, az inség enyhítését is politikai tőkéül hívék kizsákmányolhatni.

Ha magasztaló iratot kívánnánk írni, megemlítenők még, hogy az intézet, a melynek ez emlékiratban szószólói vagyunk, a haza fővárosát is képes volt immár nagyszerű vállalatában, az aldunasori kőpart kiépítésében több száz-ezernyi s részben azonnal folyóvá tett kölesöne által elősegíteni; említhetnők intézetünk gondoskodását, hogy közvetítése által az úrbéri s azzal rokon fajú váltságok keresztülvitelét országszerte megkönnyítse; kiemelhetnők, hogy a földbirtokosoknak tett, fennebb érintett nagy szolgálatok mellett, a Magyar Földhitelintézet, rendelkezésre szükségkép készen tartani kellett pénzei által, részint közvetlen, váltók leszámítolása útján, részint közvetve, más pénzügyintézeteknél elhelyezett tőkéivel, mely két tételnek összege az utolsó mérlegben is felülhaladta az egy-milliót, az ipart és kereskedést is részeltette némi segélyben.

Azonban nem intézetünk érdemeinek elősorolása ez emlékirat célja. Senki sem érzi, senki sem tudja inkább, mint épen a Magyar Földhitelintézet igazgatósága, mily kevés az, a mit az ország roppant hitelszükségéhez aránylag, ez intézetnek, a feuforgó nehéz körülmények közt, az igazgatóság folytonos erőfeszítései daczára, mindeddig tennie sikerült. A nélkül, hogy elő kívánnók sorolni mindazon lépéseket, melyeket a hazai és külföldi tőkék megszerzésére az intézet elnöksége és igazgatósága, a sikeretlenség által sem csüggedve, folyvást tőn és teszen is; a nélkül, hogy fel kívánnók leplezni azon, részint hazai állapotainkban, részint a birodalmi pénzügyviszonyokban, részint a pénzpiacz körülményeiben rejlő okokat, melyeknél fogva gyakran oly csekély vagy épen semmi

eredmény nem követte a határainkon belül és a külföld piaczain időről időre mozgásba hozott tényezők működését, — senki sem méltányolja inkább, mint épen ez intézet igazgatósága azon hazafiak panaszát, kik e hazai intézet iránt, épen mivel hazai intézet, talán nagyobb követeléseket és túlvérmes reményeket tápláltak s várakozásukban ez okból szükségkép csalódtak, senki sem méltányolja inkább a megszorúlt földbirtokos neheztelését, ha netalán az egész kölcsönösszeg helyett egy ideig előleggel kelle beérnie, avagy türelmetlenségét, melylyel a kölcsönengedélyező határozat hozatalát várja, midőn az intézet értékpapirjai, biztosan és a kellő árfolyam fentartása mellett, csak lassan értékesíthetők.

A Magyar Földhitelintézet igazgatósága igen jól tudja, és méltányolja mind e panaszokat; s maga is sajnálkozással vallja be, hogy ez intézet értékpapirjai mind ez ideig se oly nagy kelendőségnek nem örvendenek, a minőt az ország rendkívüli hitelszüksége igényelne, se oly áron nem kelnek, a minőt jövedelmező voltuknál és kiváló biztosságuknál fogva, érdemelnének. Ha mindezek mellett szükségesnek véli fennebb említett érdemeire hivatkozni az intézet, nem dicsekvésből teszi ezt, hanem azon öntudattal, hogy ama fontos ügynek, melynek előmozdítását tűzte czélul, már is tett anynyi szolgálatot, a mennyi, ha nem is kielégítő a múltban, kezességeit tekinthető jövőben azon reményeknek, a melyek, az 1848: XIV. t. cikk alkotásakor, törvényhozásunk szemei előtt lebegtek.

Semmi kétség, hogy az intézet biztos és szilárd fejlődésénél fogva, e remények, a dolgok természetes rendjében, előbb-utóbb önmaguktól is teljesülnének. Gazdasági és birtokviszonyaink azonban, a közelebről lefolyt idők nehéz megpróbáltatásai folytán, gyors segílyt kívánnak. Meghozni e segílyt, siettetni az érintett remények valósulását, sok részben függ a jelen országgyűléstől, és azon tisztelt állam-

férfiaktól, kik az országgyűlés működésének e részben irányt adni hivatvák.

Ez ok indított bennünket arra, hogy, hivatkozva a Magyar Földhitelintézetnek rövid idejű fennállása óta tett szolgálataira is, a tisztelt képviselőház figyelmét, azon nagy feladatok közepett, melyek gondjait igénybe vesszük, az érintett intézetre s az az által képviselt fontos ügyre is fölhívjuk.

Távol van tőlünk, hogy azon nagy kérdések fejtegetésébe kívánjunk bocsátkozni, a melyeknek szerencsés megadásától függ leginkább a köz- és magánhitel kifejtése és megszilárdulása nem csak hazánkban, hanem az egész birodalomban. Azon törvényhozási teendőkre sem terjeszkedik ki e szerény emlékirat, a melyektől általában hazai hitelviszonyaink javulását várjuk. Csupán a Magyar Földhitelintézet s közvetve a földbirtoki hitel érdekeit tartván szem előtt, azon kedvezményekre és rendszabályokra szorítkozunk ez előterjesztésben, a melyeket jelen törvényhozásunktól kérünk és várunk, hogy a Magyar Földhitelintézet tekintélyében, a birodalom határain belül és a külföld előtt, gyorsabban emelkedhessék, s minél előbb oly állapotba helyeztessék, melyben azon fontos hazai érdeknek, a melynek előmozdítása végett keletkezett, kifejtésén az eddigénél ha nem is nagyobb erélylyel, de több eredménnyel működhessék.

Ismerve a képviselőház hazafiságát és mély belátását, semmit sem kételkedünk, hogy a haza egyik legfontosabb osztálya, a földbirtokosság, s anyagi érdekeink egyik legfontosabb emeltyűje, a reál-hitel érdekében emelt szózatunk annyival inkább viszhangra találand, minél kétségtelenebb dolog, hogy valamint a közhitelviszonyok minden országban visszahatással vannak a magán-hitelviszonyokra, mindaz, a mit egy nemzet közgazdasági ügyeinek rendezése kezdetén a magán-hitel kifejtésére tesz, szükségkép előmozdítja a köz-, az országos hitel megszilárdítását is.

Magyarország roppant hitelszükségét s tőkeszegénységét

tekintve, magán és országos beruházásainál s vállalkozásainál egyaránt, talán hosszabb ideig, mint gondolnók, külföldi tőkékre lesz szorúlva. S a külföldi tőkék elhelyezésére a legbiztosabb, legszolidabb és jövedelmezőbb módot nyújtják jelenleg a Magyar Földhitelintézet záloglevelei. Oly intézet papirjai ezek, mely a lehető legbiztosabb alapon áll; s oly papirok, melyek szédelgésnek nincsenek alávetve. Lehet-e jobb és czélsezerőbb eszköz, az annyira ócsárolt és rágalmazott magyar nevet, pénzügyi tekintetben is jóhangzásúvá tenni a külföld előtt, mint ha e szolid és a biztosság minden kellékeivel ellátott papirok kelendőségét mozdítjuk elő a külföldön? Lehetnek-e az újlag berendezendő magyar országos háztartás vállalataiban netalán kibocsátandó értékpapiroknak jobb előfutárai, biztosabb úttörői?

Megannyi fontos ok, melyeknél fogva hinni szeretjük, hogy a rendszabályok, melyek általunk a Magyar Földhitelintézet tekintélye és ereje emelésére s értékpapirjai kelendőségének előmozdítására a következő sorokban javasoltatnak, az országgyűlés által kellő figyelemmel fogadtatnak.

Azon rendszabályok közt, melyektől a Magyar Földhitelintézet tekintélyének, kivált a külföld előtt, emelését várjuk, első helyen említjük az intézet keletkezése rövid történetének, alapítóinak, és, egy pár pontra nézve, módosítandó alapszabályainak az országgyűlés által törvénykönyvünkbe leendő becikkelyezését.

Már fennebb érintők, hogy a Magyar Földhitelintézet alapítói, midőn ez intézetet létrehozták, oly nemzeti óhajttal valósították, melyet az 1848-iki országgyűlés a magyar miniszterium egyik sürgős feladatául tűzött, de a mely föladatban, a bekövetkezett súlyos események folytán, a magyar kormány el nem járhatott.

A nélkül tehát, hogy a hazafiúi áldozatra kívánnánk hivatkozni, melyet a Magyar Földhitelintézet alapítói ez intézet megalapítása által, az összes földbirtokosság érdekében, habár magok is ez osztály tagjai, helyesen felfogott önérdökben is hoztak; s a nélkül, hogy azon hosszas, lankadatlan küzdelmeknek, a melyekkel a nehéz körülmények közt, az intézet létrehozása járt, mintegy jutalmát kívánnók kérni a nemzeti elismerésben: nem tartjuk szerénytelen kívánnatnak, hogy a magyar országgyűlés, a midőn ismét fölveszi a törvényhozás fonalát, tudomásul vegye azon óhajttá és rendelete teljesültét, melyet, a midőn utolsó alkalommal gyakorolta a törvényhozás jogát, törvényben fejezett volt ki.

Tudva van tisztelt olvasóink előtt, hogy hasonló intézetek, mint Galicziában és közelebb Csehországban is, az 1848-

ki törvényhozás rendelete szerint, más nemzeteknél többnyire országos segély által hozattak létre, s a külföld pénzüpiacjai, e nem nyereszkesedési célból alakított földhitelintézetek értékpapirjain, mint egyik fő kelléket, szokták keresni az országos biztosíték kifejezését.

Nem hiányoztak a külföld bankárai közül, a kik, midőn zálogleveleinket kezökbe vették, egyenesen kijelentették, hogy e biztosíték hiánya nem csekély hátránya, szemökben, értékpapirjainknak. Azon külföldi szakférfiak azonban, a kik a Magyar Földhitelintézet szervezetét tanulmányozás tárgyává tevék, csakhamar kénytelenek voltak bevallani, hogy e szervezet, tekintettel hazánk rendkívüli hitel-hiányára, minden lehető biztosítékot annyira fölhalmozott, a mennyinél többet a biztos elhelyezést kereső tőkéknek adni alig lehet.

A Magyar Földhitelintézet, szervezetének ez előnye mellett, melyet épen azon körülménynek köszönhet, hogy nem kormány, hanem egyes hazafiak szövetkezése hozta létre, az érintett országos biztosítást annál inkább nélkülözhetőnek véli, minél inkább meg van győződve, hogy e biztosíték intézetünk értékpapirjaira nézve azon mértékben válnék mindinkább merőben képzeletivé, a mely mértékben növekednék a kibocsátott záloglevelek összege, s a mely mértékben vétetik mindinkább igénybe, mihelyt a nemzet országos háztartását rendezni fogja, ugyanezen biztosíték, annyi egyéb, országos érdekű vállalat és intézet részéről. Ide járul, hogy az országos biztosíték megajánlása az országos hatóság ellenőrzését oly mértékben fogná szükségkép maga után vonni, a mely, az alapszabályokban is szükségesnek talált kormányi legfőbb felügyeleten túlterjeszkedvén, a kölcsönös jóállásra kötelezett érdekelték közvetlen ellenőrzése alatt álló intézetre nézve, ha nem is alkalmatlan, de mindenesetre fölösleges, s az ország-rendezés tömérdek gondjaival, annyi évek mulasztásának helyrehozásával, sebeinek orvoslásával oly szerfölött elfoglalt kormányra nézve terhes fogna lenni.

A Magyar Földhitelintézet igazgatósága, ez okoknál fogva, mellőzve azt a kedvezményt, melyet más hasonló intézetek már megindításuk előtt szükségesnek tartanak országosan kimondatni, nem csak a megindítás, hanem a kezdet nehézségein is túl levén, miután papirjait már a világpiacra is sikerült, ha kis mértékben is, bevezetnie, az országos biztosíték helyett, tekintélyének emelése végett, nem kér egyebet a törvényhozástól, mint a mit több más közhasznú intézet irányában is megadott már az országgyűlés, — tudniillik: az intézet becikkelyezését.

Az országos biztosíték mellett, országos dotatio az, a mivel hasonló intézetek keletkezését, minő a Magyar Földhitelintézet, nagy Fridrik dicső példáját követve, az egyes államok, uralkodók és kormányok elő szokták segíteni.

Az 1848-ki törvényhozás, midőn ily földhitelintézet felállítására a magyar miniszteriumot felhatalmazta, szintén 500,000 frotot rendelt ez intézet tartaléktőkéje gyarapítására.

A Magyar Földhitelintézet hálás érzéssel ismeri el Ő cs. kir. Felsege azon legmagasabb intézkedését, mely szerint az érintett összeget, a régibb és újabb pénzérték közötti különbséggel, intézetünk részére, működése megindításakor, folyóvát tétetni méltóztatott.

Nem szükség fejtegetnünk, hogy e legfelsőbb intézkedés, bizalmat tanúsítván a fejedelem és az állam részéről, nem kis mértékben emelte keletkezésekor a Magyar Földhitelintézet tekintélyét.

Az anyagi segély, melylyel az intézet tartalékalapja és forgó tőkéje növekedett, szintén lendítő hatással volt az intézet működése megkezdésekor.

Azonban alig indúlt meg e működés : azon rendkívüli hitelszükséghez képest, mely mindjárt az első napokban és hónapokban elárasztá kölcsönkérvényeivel a zsöngé intézetet, azonnal feltűnt e tartalékalap és forgó tőke csekély volta.

Egy pillantás a pénzpiaczokra s intézetünk helyzetére e piaczokkal szemközt, mindenkit meggyőzhet ez iránt.

A külföldi tőkék, mint tudjuk, a midőn elszánják magokat, hogy az ausztriai birodalom határait átlépjék, mindenekelőtt biztosítást kívánnak a pénzérték ingadozásai ellen. Bármely külföldi bankárral vagy pénzintézettel szóljunk e tárgyban, ez iránt mindenütt ugyanazt a nézetet halljuk. S a mint a birodalmi kormány is ezüstben volt immár kénytelen kötni utolsó kölesöneit; a mint a belga ipar- és földhitelintézet s a szintén külföldiek által alapított általános osztrák földhitelintézet ezüstben nyújtják kölesöneiket: valahányszor a Magyar Földhitelintézet igazgatósága a külföldi tőkék nagyobb összegekben megnyerésére irányzá törekvését, azon föltétel kifejezésével kellett mindannyiszor találkoznia, hogy a Magyar Földhitelintézet ezüstre szóló, ezüstben kamatozó értékpapírok kibocsátása által nyújtson biztosítást az ágio ellen is.

S hogyan állott és áll intézetünk a belföldi tőkékkel szemben?

A birodalom határain belül, súlyos pénzügyi és nemzetgazdasági viszonyaink közt, hol a nagy adók már többször magát a tőke-vagyont is megtámadják, az új tőkék megta- karítása távolról sem haladhat elő oly mértékben, hogy a minden irányban, az államnál és egyeseknél, s a közgazdasági foglalkozás minden ágában mutatkozó hitelhiányt fedezhessék. Az állam és egyesek egyaránt a külföldre vannak utalva, ha nagyobb kölesönt keresnek. E kényszerűségnek ulajdoníthatni, hogy idegen tőkepénzesek egyesületei mind nagyobb tért foglalnak a birodalomban és hazánkban, sok millióra menő kamatot vivén magokkal évenként a külföldre, a nélkül, hogy legalább az üzlet eredménye a birodalomban maradhatna. Ide járul, hogy a belföldi tőkék egy része, az állam szorongatott viszonyai közt, a termelés különböző ágai- nak elősegítése helyett, előnyösebbnek tartja az oly mélyen

súlyedt állampapírokba elhelyezést s az ezekkel és egyes nyereszkes vállalatoknak, az üzlet esélyei szerint, oly igen változó értékű papirjaival üzött börzejátékot. Nem is említjük a mindennemű sorsjegyek nagy számát, melyek e munka nélkül, kevés fáradsággal, hirtelen gazdagságra törekvő nemzedékre oly rendkívüli ingerrel bírnak. S a mi a belföldi tőkének ez inproductiv irányokban áramlása után fenmaradt: vékony erekben, annyi felé oszlik meg, a mennyi különféle termelési ág van.

Hogy e tőkékből is, az érintett termelési ágak között, a leszámítolással foglalkozó és kereskedelmi pénzüintézetek nagyobb számánál fogva is, a kereskedelmet és ipart illeti az oroslán-rész, a földmivelés fölött: nem szükség mondanunk. Minden tőke, minél többször forgattatik, annál több jövedelmet hajt. S a pénzemberek egy része a nagyobb jövedelmet többre becsüli az elhelyezés biztosságánál is.

A kik mindenekfölött tőkeik biztos elhelyezését kívánják: kétségkívül fölkeresik ugyan az ingatlan jelzálogot is. De ez aránylag csekélyebb összegű tőkék is annyi irányban vonatnak el a magyar földbirtoktól, a hány földhitelintézet van immár, a bécsi nemzeti bank ingatlan jelzálogi osztálya mellett is, a birodalomban.

A Magyar Földhitelintézet e versenytársai között a külföldön az általános osztrák földhitelintézet, ezüstre szóló záloglevelei által, van nem kis előnyben, míg a birodalom határain belül az osztrák nemzeti bank, forgó tőkéje nagyságánál fogva, van oly helyzetben, a mely záloglevelei számára magasabb árkeletet biztosíthat.

Hogy a tőkepénzesek azon része előtt is, mely mindekelőtt pénzének biztos elhelyezését keresi, mennyire fontos tekintet, hogy tőkéik rendelkezésükre mindig készen álljanak, mutatják takarékpénztáraink nagy üzletei s azon összegek nagy mennyisége, melyeket kincstári sóbánya-jegyekben és különféle pénzüintézetek rövid felmondásra szóló fizetési

utalványaiban, pénztári jegyeiben, a tényleg uralkodó, sőt a törvényes kamatlábnál is csekélyebb jövedelmezés mellett, találunk elhelyezve. A zálogleveleknek is, elméletileg, épen abban áll egyik fő előnyök, a jövedelemnek a kikötött határidőre teljes biztosítása mellett, a közönséges adóslevelek fölött, hogy a midőn a földbirtokost megóvják a tőke rögtöni felmondása veszélyétől, a tőkepenzeseknek lehetővé teszik, hogy befektetett tőkeiket, ez értékpapírjaik eladása által, bármikor azonnal visszakaphassák.

De valamint a bankjegyek névszerinti értékét csupán az azok teljes értékben és bármikor beválthatóságában vetett bizalom tarthatja fen : úgy a záloglevelek élénkebb forgalmára és árkeletére is lényeges befolyással van az a tudat, hogy tőkeveszteség nélkül, bármikor, legalább is ugyanoly árfolyam szerint értékesíthetők, a mint vétettek.

A birodalom közgazdasági és pénzvizonyainak, melyek összes pénzpiacunkra oly érzékenyen, s minden válság idején oly nyomasztólag nehezednek, kell tulajdonítanunk, hogy e tulajdonsággal, a birodalom határain belül, egyetlen pénzüintézet értékpapírjai sem dicsekedhetnek.

Nagy előny azonban a tőkepenzesre nézve már az a tudat is, hogy válság idején, értékpapírjai, melyekbe pénzt fektet, hitelt nyithatnak számára, a nélkül, hogy e papiroktól tőkeveszteség nélkül lenne kénytelen megválni. Minél biztosabb e részben a kilátás, melyet valamely pénzüintézet, saját papírjaira nézve, nyujthat a közönségnek ; minél nagyobb a forgó tőke, melylyel valamely intézet, kivált ily időben, lombárd üzletre rendelkezhetik : annál nagyobb ke lendőséget, annál nagyobb árfolyamot szerezhethet papírjainak.

Ime legfőbb oka a bécsi nemzeti bank 5%-os záloglevelei magasabb árkeletének, mint a minővel a jelen válságos körülmények közt, a birodalomban levő földhitelintézetek hasonló értékpapírjai, sőt a mi intézetünk minden lehető biz-

tosítékot nyújtó s $5\frac{1}{2}$ százalékos kamatozó záloglevelei is bírnak.

A Magyar Földhitelintézet igazgatósága ez okból a magyar záloglevelek kelendőségének és árkeletének emelése és biztosítása végett semmit sem tarthat sürgősebben szükségesnek, mint ez intézet alap- és forgó-tőkéje minélelőbbi gyarapítását.

Oly rendszabály lenne ez, mely leginkább képes, mostoha pénzvizonyaink közt, a hazai földbirtoknak a belföldi tőkét nagyobb összegekben, kedvezőbb árfolyam mellett, megszerezni; s a Magyar Földhitelintézet erejének növelése által szükségkép lényeges hatással fogna lenni reál-hitelünk gyorsabb kifejtésére és megszilárdítására.

Oly czélok, melyek, úgy hisszük, megérdemlik, hogy az ország részéről, a melynek legfontosabb anyagi érdekeiről van itt szó, áldozattal is elősegíttessenek.

Midőn azonban ez országos, nagy érdekek nevében, a melynek kifejtését a Magyar Földhitelintézet oly önzetlenül, minden osztalékra vagy nyereményre való kilátást kizárva, tűzte föladatául, ez áldozatot igénybe vehetni véljük: se az adomány összegére, se természetére és módozataira nézve nem tévesztjük szem elől azt a mérsékletet, a melyet az annyi-felől igénybe vett és veendő országos pénzalap ereje szem előtt tartanunk parancsol.

Bármi önzéstelenül jár el a Magyar Földhitelintézet az érintett nagy országos föladatok előmozdításában, nem kérünk részére ajándékot, csak kölcsönt és csupán annyi kedvezést, hogy az összeget, melyet több év alatt, kisebb részletekben, ohajtunk folyóvá tétetni, a törvényesnél valamivel kevesebb kamatra nyerhesse meg, s e kamaton felül fizetett törlesztési járulékkal, hosszabb idő alatt, engedtessek visszafizetnünk.

A nagy, országos czélokot tekintve, melyeket ez által előmozdíthatni vélünk, úgy hisszük, mérsékelt kívánatot fe-

jezünk ki, a midőn a Magyar Földhitelintézet részére már folyóvá tett 500,000 forintnyi dotatiót, évenként, negyedéves részletekben kiszolgáltatandó 500-ezer forintnyi összegekkel, öt éven által, 3-millióra kérjük emeltetni. A Magyar Földhitelintézet e rendre folyókká tett összegektől, ez öt év alatt is, készséggel és pontosan fizetne 4% kamatot; az érintett öt év elmúltával pedig, e kamaton felül, $\frac{1}{2}\%$ törlesztési járadék fizetésére is kötelezné magát, mindaddig, míg e $\frac{1}{2}\%$ -nyi járadékkal az egész tőke szabályszerűleg törlesztve és visszafizetve nem lenne.

Meg vagyunk győződve, hogy e segélyezési mód, a nélkül, hogy az ország erejét szerfölött igénybe venné, nagy mértékben fogná előmozdítani, nem csak a magán-, reál-, hanem közvetve, azon kapcsolatnál fogva, melyet már ez emlékirat bevezetésében kiemeltünk, az országos hitel kifejtését és megszilárdítását is.

Meg vagyunk győződve, hogy az emlékiratunk jelen szakaszában foglalt kérelem is hathatós pártolásra találand a tisztelt képviselőházban, föl levén tehető, hogy valamint gróf Széchenyi István reformatori pályája kezdetén mindekelőtt a hitelre mutatott: országunk törvényhozása is, legelső teendői közé számítandja, midőn újra megkezdheti törvényhozási működését, a hitel kifejtését.

Egyik legszükségesebb alapkő ez a mostoha viszonyok folytán mindenben elmaradt ország további rendezéséhez; s a dotatio, mely e czélből megszavaztatik, következményeit tekintve, egyike lesz a leghasznosabb, leggyümölcsözőbb beruházásoknak.

A Magyar Földhitelintézet tekintélyét nem kis mértékben mozdítaná elő, s a nélkül, hogy a pénzpiacz az e végett kibocsátandó értékpapirokkal elárasztatnék, üzletét is tetemesen fogná emelni az országgyűlés olyatén rendelete is, mely szerint megengedtetnék, hogy a magas kormány felügyelete alatt kezelt országos alapítványok adóssai, tartozásait a Magyar Földhitelintézettől kölesönképen fölvett záloglevelekkel fizethessék le, és pedig oly árfolyam szerint, mely az érintett alapítványi pénztáraknak az eddigi kamatjövedelmet biztosítaná.

Azt hisszük ugyan, hogy a törvényhozás előtt, mely hasonló intézet alakítását, minő a Magyar Földhitelintézet, még 1848-ban áldozattal is elősegíteni rendelé, intézetünk tekintélyének és üzletének emelése már magában is elég nyomatékos indok a javasolt rendszabály pártolására, melynek folytán a tekintélyében és erejében gyarapodott intézet minden esetre képesebbé válnék megközelíteni azon nagy, országos feladatokat, a melyekért alakított; s úgy hisszük, hogy e rendszabály a magyar országos hatóság, és törvényhozás részéről már mint bizalmi szavazat is szükséges, azon sajnos tény ellensúlyozására, hogy a külföldi tekintélyek szerint is minden lehető biztosítékot nyújtó magyar záloglevelek és jövedékjegyek, csupán mivel magyar értékpapirok, a birodalmi pénzügyi és katonai hatóságoknál maig sem fogadtatnak el még cautióképen se: mindezek daczára nem kérnök talán ez intézkedést, ha meg nem volnánk győződve, hogy a

mellett, a Magyar Földhitelintézet érdekét nem is említve, több fontos tekintet szól, a melyek közül már magában is mindenik elég súlylyal birhat a törvényhozás előtt.

Mindenekelőtt földbirtokosaink s általában a hazai földbirtok érdekét említjük.

Hogy a minden perczen fölmondható kölcsönnek fölmondhatatlan s a mellett csekély törlesztési járadékkal visszafizethető kölcsönné változtatása a földbirtokosokra nézve igen előnyös és óhajtott dolog, s nem egyszer életkérdés: nem szükség bővebben magyaráznunk. Az eladósodott birtokos a közterhek fődözéséhez is kisebb arányban, s mindinkább nehezebben és pontatlanabban járulhat. Elég e részben csak az adóhátralék rendkívüli mérvben növekedésére utalnunk. Ez oknál fogva az államnak szintúgy érdekében áll, mint az egyes földbirtokosoknak, hogy a földbirtok, mely aránylag minden iparágak közt legnagyobb mértékben járul hazánkban a közjövödelmek előállításához, terhein évről évre könnyíthessen s hitel képességét időről időre megújíthassa. S ezt csupán a törlesztéssel összekötött kölcsönök, minők a Magyar Földhitelintézet kölcsönei, teszik lehetségessé.

Az alapítványi tőkék általunk javasolt *conversió*jának megengedése sőt előmozdítása azonban nem kevésbbé érdekében fekszik az alapítványoknak, mint a hazai földbirtokosoknak és földbirtoknak. Tudjuk, kivált válságos gazdasági években, mily nehézségekkel kénytelenek küzdeni az alapítványok adósaik irányában a kamatok behajtására nézve. Tudjuk, hogy magok a tőkék is gyakran csődökbe bonyolodnak s elvesznek vagy legalább is leolvadnak. De a kamathátralékok is sok veszteséget okoznak az alapítványoknak, már azon oknál fogva is, mivel rendes kamatjövödelem mellett, a fölösleg tőkésíthetnék.

A Magyar Földhitelintézet, a magokban is többszörös biztosítékot nyújtó külön jelzálogok mellett, összes adósainak

egyetemes jótállása s évről évre növekvő tartalék-, biztosítéki és törlesztési alapjai által kezeskedik a papírjaiba fektetett tőkéknek, a mint rendre kisorsoltatnak, teljes névszerinti értékben kifizetéséről. S a kamatok pontos fizetését teljesen biztosítja az érintett tartalék- és jótállási alapokon kívül az a körülmény, hogy e kamatok az intézet adósai által mindenkor félévvel előre fizettetnek. Az intézet, a késedelmes adósok ellenében a lehető leggyorsabb kivételes behajtási módokra, a legrövidebb eljárásra van jogosítva, melyeknek szigorú alkalmazása oly intézetre nézve, a melynek életető eleme a hitel, életkérdés. Az intézet adósai magok is át vannak hatva e meggyőződéstől. Innen van, hogy az intézetnek, a legsanyarúbb évek daczára is, melyek földművelésünkre közelebről nehezültek, csak igen kevés hátraléka van, leginkább arról a területről, melyet 1863-ban legsúlyosabban ért a gazdasági válság. A Magyar Földhitelintézetnél ez okoknál fogva, a pontos fizetésre nézve, az anyagi és erkölcsi biztosítékok sokkal nagyobb mértékben feltalálhatók, mint egyeseknél vagy testületeknél, bármily szigorú közigazgatási intézkedések mellett.

Az elhelyezett alapítványi tőkék teljes biztossága és a pontos kamatfizetésnek, minden perlekedés s bajlódás nélkül, biztosítása mellett azonban pénzügyi tekintetek is ajánlják az alapítványi adósságok általunk javasolt conversióját. Azon jövedelmet ugyanis, melyet most a szabályszerű 6% kamatláb nyújt az alapítványi pénztáraknak, már 90⁹/₁₀ árfolyam mellett nem csak biztosítaná, de valamivel szaporítaná is a tőkéknek zálogleveleinkbe fektetése. Ha például 10,000 forint, mely most 600 frtot kamatoz, a mondott 90⁹/₁₀ árfolyam szerint 11,000 frtnyi záloglevéllel fizettetnék vissza, az alapítványi pénztár 600 frt helyett 605 forintnyi kamatot fogna nyerni. S ne feledjük, hogy a záloglevelek 34¹/₂ év alatt okvetlenül kisorsoltatván, névszerinti értékben váltatnak be. Oly körülmény, mely az említett évek múltával, az

érintett árfolyamot véve is alapul, még mintegy $9\frac{1}{10}$ százaléki nyereségre nyújt biztos kilátást, a mely többlet ismét tőkésíttethetik.

Ennyi előny mellett, mely az alapítványi tőkék conversiójának megengedését javasolja, csupán két ellenvetést hozhatni föl javaslatunk ellen, az alapítványok kezelői részéről.

Az alapítványi tőkék záloglevelekbe fektetésének előnyeit, az alapítványi pénztárakra nézve, — fogják mondhatni, — mindenki kénytelen elismerni. De ha ez elhelyezés kimondatik, miért ne történjék az inkább zálogleveleknek rendes árfolyam szerint vétele vagy ez értékpapiroknak az alapítványi adósoktól a napi árfolyam szerint elfogadása által, mely mind a vételnél, mind a kisorsolásnál még nagyobb nyereségre nyujtana kilátást?

E számítás ellen, magán-hitelező szájából, nem lehetne kifogást tennünk. Magával a magas kormánynyal szemközt is csak helyeselnünk kellene e számítást, ha új alapítványi tőkék, vagy megtakarított kamatfelesleg előnyös elhelyezéséről volna csupán szó. Ily esetekben teljesen szabad kéz illeti meg a legfőbb hatóságot, mely az alapítványokat kezeli, s csak természetesnek tartjuk, ha az egyedüli szempont, mely által ekkor vezéreltetik, az alapítványi pénzek lehető legnagyobb jövedelmezése. Ily esetekben, melyek mindannyiszor előadják magokat, valahányszor új alapítványok fizettetnek be, vagy folyó kamatok tőkésíttetnek, legfőlebb arra kérnök fel a magas kormány figyelmét, hogy az elhelyezési módok közt, melyek egyaránt jövedelmezők, annak adjon elsőséget, mely a lehető legnagyobb biztosítékot nyújtja, meg lévén győződve, hogy ha a földbirtoki hitel kifejtésének érdeke már magában szíven nem fektüdnék is, egyéb hitelpapírok között szükségkép feltűnnék szemei előtt a Magyar Földhitelintézet értékpapírjainak, jövedelmezőségök mellett, kiváló biztossága.

Azonban nem új alapítványok elhelyezése, nem kamatok tőkésítése forog itt szóban, s nem oly hitelezővel állunk szemközt, a ki egyedül a közvetlen nagyobb haszon által vezéreltetik.

A kormány előtt, mely az alapítványokat kezeli, a már kikölesönzött alapítványi tőkék szabályszerű kamatoztatása mellett, szükségkép magasabb közigazgatási, nemzetgazdasági és humanisticus szempontoknak is kell lebegniök. Egy nemzet kormánya sem lehet közönyös oly súlyos viszonyok iránt, minőkbe hazánk birtokos osztálya, főleg a politikai, pénzügyi és gazdasági válságos körülmények folytán, jutott. S a földbirtok, — tulajdonosaitól és az épen érintett humanisticus szemponttól elvonatkozva, — már mint adóalap is kiméletet és különös pártolást érdemel. Említsük-e továbbá azon szoros kapcsolatot, melyben összes anyagi haladásunk áll a földbirtoki hitel virágzásával, a melynek kifejtését ez okból minden kormánynak egyik lefontosabb feladatául kell tekintenie? Ismételjük-e, a miket fennebb az amortisationalis kölcsönök előnyeiről mondánk, a melyek egyedül teszik lehetővé, hogy a földbirtokos osztály terhei lassanként könnyíttessenek s hitelképessége, a mitől vagyonosodásának emelkedése függ, megújíttathassék?

Vétenénk azon tisztelet ellen, melylyel államférfiaink iránt viseltetünk, ha csak egy perczig is föltehetnők, hogy azon nagy kormányzati föladatok fölött, melyeket érintünk, tőzséri tekinteteknek engednének túlnyomó befolyást az általunk oly melegen ajánlott conversio föltételeinek megállapításában.

Könnyíteni a földbirtokos osztály terhein, emelni s időről időre megújítani a hazai földbirtok hitelképességét : ez a fő szempont, mely bennünket az érintett conversio ajánlásában vezet. S e czélt csak úgy érhetni el, ha az éviség, melyet a sok esetben különben is túlterhelt birtokosnak fizetnie kell, az eddig is nehezen fizetett kamatokon felül legfőlebb a tör-

lesztési és igazgatósági járadékkal növekszik. Ennyi előny mindössze is, a mit az alapítványi kölcsönök conversiója megengedésénél a földbirtokos osztály részére kérünk, midőn a napi árfolyamnál magasabb árkelet szerint óhajtjuk elfogadtatni a zálogleveleket, melyekkel a földbirtokos alapítványi adósságát vissza kívánja fizetni. Miért ne lehetne részesíteni a földbirtokost ez előnyben, mikor az alapítványok az által nem csak nem veszítenek, sőt, a mint fennebb láttuk, az eddiginél több nyereségben is részesülnek?

De hátha az alapítványi adós a piacon, börzei árfolyam szerint megvett záloglevelekkel fizetné vissza tartozását az alapítványoknak? Mi óvja meg az alapítványi pénztárt ily kijátszástól?

A válasz e kérdésekre az eljárás szabályozásában rejlik. Csak azon birtokosoknak engedtetnék meg záloglevelekkel $90\frac{9}{10}$ árfolyam szerint fizetni le alapítványi adósságaikat, a kik e czélból vesznek kölcsönt a Magyar Földhitelintézettől. Miután az alapítványok közvetlen az intézettől vennék át az illető birtokos részére megajánlott zálogleveleket, e részben kijátszástól nem lehet tartani.

A magas kormányt, zálogleveleinknek a napi árfolyamnál magasabb árkelet szerint elfogadása miatt, csak oly esetben érhetné veszteség, ha azon helyzetbe jőne, hogy a zálogleveleket, börzei árfolyam szerint is, kénytelen lenne eladni. S ez a másik ok, melyet javaslatunk ellen fölhozhatni.

Azonban első tekintetre föltűnik, hogy ez ellenvetés merőben hibás föltevésen alapszik. A kormány nem tulajdonosa, csak őre és törvényes conservatora az alapítványi tőkéknek. Oly esetet, mely őt e hivatása alól fölloldozhatná s neki megengedhetné, hogy a tőkékhez hozzá nyuljon, azokat eladhassa, törvényes állásában, föl sem lehet tennie, nem vehetvén irányt oly lehetőség szemléletétől, a melyre magát följogosítva nem érezheti. De a legroszabb esetet véve is föl, ha az alapítványokat kezelő hatóság oly helyzetbe jőne, hogy

az alapítványi tőkék elzálogosítása által kellene pénzt szereznie, nem szenved kétséget, hogy ily műtételre a magánkötvényeknél, melyek a börzén el nem adható értékek, a záloglevelek minden tekintetben alkalmasabbak.

Láthatni ezekből, hogy az alapítványi adósságok általunk ajánlott conversiójának megengedését nem csak intéztünk, hanem a hazai földbirtokosság és az alapítványok érdekei s közigazgatási, nemzetgazdasági és pénzügyi szempontok egyaránt sürgetik, sőt követelik.

Emlékiratunknak már bevezetésében érintők a törvényhozási mulasztás sajnos következményeit, mely szerint a váltójog behozatalával köztörvénykezésünk revisiója, a hitelt és birtokviszonyokat illető törvények javítása, s általában az ingatlan jelzálogi hitel kifejtése, jogi és kereskedelmi tekintetben tökéletesítése lépést nem tarthatott.

E mulasztás következtében történt, hogy a jogtudomány elve: „plus cautionis est in re quam in persona“ hazánkban mindinkább elveszté jelentőségét, s a földbirtoki hitel azon mértékben sülyedt alább-alább, a mely mértékben terjedt, le egészen a nép legalsóbb osztályig, a váltó használata.

Fölösleges volna itt fejtegetnünk, — hisz épen e meggyőződés hozta létre intézetünket, — mennyire nem felel meg a rövid idejű személyes hitel a földművelő osztály érdekeinek, mennyire mozdította elő, szomorú közgazdasági és hitelviszonyaink közt, az uzsorát s földbirtokosaink bukását az egyoldalú váltóüzlet. Egyetlen hazai bankjaink, melyek a földművelő nép igényeit is tekintetbe kívánták venni, a takarékpénztárak, törvénykezési viszonyaink rendezetlenségénél fogva, magok is az üzlet e nemére voltak leginkább utalva.

A telekkönyvi rendszer, talán az egyedüli intézmény, mely az 1849-dik évet követő gyászos időszak alkotásai közt a nemzet rég táplált óhajtásával találkozott, megveté ugyan az ingatlan jelzálogi hitel kifejtésének alapját hazánkban: az osztrák törvénykezés és pörrendtartás azonban, melynek

behozatala összes jogviszonyaink tekintetbe nem vételével történt. s már ez által is nem kevés zavart okozott, egyéb kifogásokat mellőzve, késelelmes végrehajtási eljárásánál fogva sem volt alkalmas nálunk a hitel kifejtésének lendületet adni.

Az országbírói értekezlet, a midőn a hazai törvényeket, a közelebbi idők által teremtetett jogviszonyok folytán szükségessé vált módosításokkal visszaállította, csak a két korszak áthidalását, az átmenet lehetővé tételét tarthatá szem előtt, s midőn épen az octroyált elemek különválasztását tűzte czéljául, a közelgő országgyűlés küszöbén, kétszeresen nem érezheté magát jogosítva behatóbb reformok octroyálására a törvénykezés terén. A törvényes állapot visszaállítása, s nem új alkotás, nem korunk jogi fogalmainak megfelelő codificatio volt föladata e gyülekezetnek.

Ismeretesek olvasóink előtt a visszaállított jogrendszer fény- és árnyoldalai. A politikai ellenszenv, mely bizonyos oldalról a magyar restaurationalis törekvéseket — ha szabad e kifejezéssel élnünk — kísérte, túlságosan sötét színekkel igyekvék kiemelni főleg ez árnyoldalokat, olyasnak festvén, mint fennebb is mondók, egész törvénykezésünket, mely szükségkép kizár minden hitelt.

De ha visszaállított jogrendszerünk tizennégy hosszú éven át nem nélkülözi vala törvényhozásunk átalakító, javító kezét; ha e jogrendszer teljesen megfelel vala mind azon jogi és kereskedelmi kellékeknek, melyek nélkül korunkban egészséges hitelviszonyok alig képzelhetők: szemben azon izgatásokkal, melyek a viszonyainkat nem ismerő örökös tartományok és a külföld előtt hazánktól minden hitelképességet elvitattak, még ily körülmények között sem nélkülözhetett volna a Magyar Földhitelintézet némi törvénykezési kiváltságokat, melyeket a rendezettebb törvénykezési viszonyokkal dicsekvő örökös tartományok pénzügyintézetei, a bécsi nemzeti bank ingatlan jelzálogi osztálya és az intéze-

tünk megindításával egyidejűleg alakult általános osztrák földhitelintézet sem tartott nélkülözhetőnek.

Jogi kedvezmények, kivált az intézeti követelés gyors és biztos behajtását illetőleg, nem csak azért szükségesek hasonló pénzintézeteknek, hogy fizetési képességök, az igazságszolgáltatás lassú folyama miatt, fenn ne akadjon, hanem azon oknál fogva is, mivel a pénzvilág az ily kedvezmények létele és minősége után szokván megítélni egy vállalat soliditását, a pénzintézet hitele már a priori az érintett kedvezményektől függ.

A fennebb előadott körülmények közt lehetetlen lett volna intézetünknek hitelre vergődnie, s még kevésbbé a lajthán-túli pályatársakkal a versenyt kiállania, ha ama különös jogi kiváltságok, melyeket még az oly előnyös helyzetben levő bécsi nemzeti bank is igénybe veendőknék tartott, reá is ki nem terjesztetnek.

A Magyar Földhitelintézet igazgatósága tehát, hogy értékpapirjainak piacot nyithasson, azoknak lehető legjobb árkeletet szerezhessen, s hitelműködése által az ország irányában elvállalt feladatának megfelelhessen, kénytelen volt, hazánk földbirtokos osztálya érdekében, még megindulása előtt legfelsőbb helyre folyamodni, a törvénykezés tárgyában adandó némely kedvezményekért.

Kormányshékeink hazafiúi közbenjárása folytán, Ő csász. kir. Felsége 1863. évi sept. 18-án 16,209. sz. a. az ország összes törvényhatóságaihoz kibocsátott legfelsőbb leiratban, s egy még előbb ugyanaz évi augustus 2-án 8,785. sz. a. megjelent udvari rendelvényben adta meg a Magyar Földhitelintézetnek e kedvezményeket.

Az előbb érintett királyi leiratban kiadott rendeletek legnagyobb része csak az intézet alapszabályaiban benfoglalt elvek gyakorlati kivitelét szabályozza; egy része meg az 1848 : XIV. törvényezikben alapszik; s általában a leirat egész tartalma nem csak nem haladja meg, sőt meg sem üti

azon kiváltságok mértékét, a melyeknek a lajthán-túli hasonló intézetek élvezetében vannak. Legyen elég az ottani intézeteknek csak azon egy kiváltságát említnünk, mely szerint a politikai hatóságok kötelesek ez intézetek évi járadékait az adó behajtására nézve fennálló eljárás szerint szedni be. Kétségkívül nem csekély előny azon intézetekre nézve. Intézetünk igazgatósága mindazáltal e kedvezményt, habár megnyerése nem járt volna nehézséggel, viszonyaink közt, nem fogadhatá el, nem akarván, hogy az országban, az akkor széltében használt katonai végrehajtások által inauguráltassék. Lesz azonban idő, mikor ugyan e kedvezményt, kivált a községi adósságokra s a váltságkötelezettek tartozásaira nézve, örömmel fogja fogadni a Magyar Földhitelintézet törvényhozásunk kezéből, föltéve, hogy ugyanazon törvényhozás gondoskodása folytán az adó, mind a behajtás módját illetőleg, mind a behajtó közegek tekintetéből meg fog mentetni azon visszariasztó jellemétől, a melylyel eddig élé birt.

Lássuk most az 1863. aug. 2-án kelt udvari rendelvény tartalmát.

E rendelvény az eljárást állapítja meg, a midőn valaki nem telekkönyvezett birtokának az 1840 : 21. törv. czikk 19. §-a értelmében hiteles összeírását és fölmérését kéri. Továbbá bizonyítvány kiadására kötelezi a bíróságokat, ha a felek annak igazolásáért folyamodnak, hogy ellenök oly jogviszonyok alapján, a melyekről az 1852. nov. 29-kén kibocsátott ősiségi nyiltparancs rendelkezik, per nincs folyamatban. Intézkedik végre a kérdéses rendelvény a másolatok hitelesítése körül követendő eljárás iránt s meghatározza, kik által és miként teljesíttessék az országban az eredeti okiratok hitelesítése.

E rendelvényre mindenekelőtt azért volt szükség, hogy a Magyar Földhitelintézet a hitel jótékonyosságát azon birtokosokra is kiterjeszthesse, a kiknek birtoka még nincs telek-

könyvezve. Az 1840 : 21. törv. czikk ugyanis, a midőn arról rendelkezett, hogy a nemesi birtokok a hitel czéljából hitelesen összeírathassanak és fölmérettethessenek : ennek teljesítését a megyei közgyűlés teendői közé sorozta. Miután a provisorium alatt a helyhatósági életnek e közege hiányzott: gondoskodni kellett, hogy az érintett teendők a megyei törvényszék által teljesíttessenek.

A fölmérés s' összeírás azonban nem nyújtott az intézetnek a folyamodó tulajdonjogára nézve teljes tájékozást és követelésére nézve biztos fedezetet: mert a betáblázás a nem telekkönyvezett birtokokra a követelésnek csak elsőszéki jogot ad egy későbbi hitelező felett, de a jószág tulajdonjoga ellen nem bír hatálylyal. Ha a betáblázással terhelt birtok tulajdonjoga időközben másnak ítéltetett oda, az arra betáblázva volt követelés is elveszett. Csak a telekkönyvi rendszerrel együtt lépett életbe az az elv: hogy a bekeblezés zálogjogot ad a hitelezőnek a bekeblezéssel terhelt birtokra, a mely jogot még az illető valódi tulajdonos tulajdonjoga sem enyésztheti el, ha csak annak idején a telekkönyvben föl nem jegyeztetett. A Magyar Földhitelintézetnek tehát, ha hitelezéseit a nem telekkönyvezett birtokokra is ki akarta terjeszteni, módot kellett nyújtani, meggyőződést szerezhetnie, hogy az illető birtokot semmiféle lappangó tulajdonjog nem terheli. E czélból kellett a fent idézett rendelvénnyben meghagyni a hatóságoknak, hogy mindazon esetben, a midőn a felek bizonyítványért hozzájuk folyamodnak, szigorúan és pontosan nézzék át az előttök folyamatban levő perek jegyzékét, s ha netalán a kérdéses földbirtokra nézve valamely tulajdoni kereset támasztatott volna, a kiadandó bizonyítványban az intézet arról felvilágosítandó.

Az utóbb idézett udvari rendelvénnyel további tartalmát vizsgálván, úgy találjuk, hogy a korábbi hiteles helyek tiszte e részben megszűnván s az alkotmányos élet szünetelése alatt, szigorú törvényesség szempontjából, a megyei törvé-

nyes bizonyság sem léteztén, közegekről is kellett gondoskodni, a melyek a másolatok és az eredeti okiratok hitelesítését eszközölkék, s az intézet földözésére szolgáló okmányoknak a bíróságok előtt teljes hitelességet szerezzenek. Annál nagyobb szükség volt pedig erre, mivel az intézet azon kiváltságos joga, hogy per nélkül közvetlenül végrehajtást kérhessen és nyerhessen, a kötelezvények hiteles alakjától van föltételezve; következőleg határozott szabályok voltak felállítandók, a hitelesítés körüli eljárásra nézve, a melyekhez mind az intézet, mind a felek és a bíróságok biztosan tartassák magokat. S a hitelesítés körüli eljárás szabályozásában ki kelle terjeszkedni arra is, hogy a hitelesítő tisztviselő az aláíró fél személyes azonságáról meggyőződjék s ez a hitelesítési záradékban világosan kiemeltessék, mivel az aláíró személyében való tévedés az intézet követelésének elenyészését vonná maga után. Törvénykezésünknek e tekintetben is lézaga van, melyet ideiglenesen okvetlenül pótolni kellett.

Ime azon legfelsőbb kir. leirat és udvari rendelvény tartalma és indokai, a melyekben a Magyar Földhitelintézet törvénykezési kedvezményei foglaltatnak.

Ezen, a lajthán-túli hitelintézetek hasonló kiváltságai s törvénykezésünk érintett hiányai által annyira igazolt kedvezményeknek és rendszabályoknak törvényhozási szentesítése az, a mit az előbbi szakaszokban foglalt kívánatainkon túl, addig is, míg törvénykezési reformokkal és hasonló közhasznú intézeteknek adandó kedvezményekkel tüzetesen foglalkozhatnék országgyűlésünk, intézetünk és a hazai földbirtokos osztály érdekei s reál-hitelünk kifejtése tekintetéből kimondatni kérünk, meg levén győződve, hogy azon államférfiak, kik épen azt tűzték magasztos földadatukul, hogy a törvényes állapotra átvezessék a nemzetet, szintűgy méltányolandják az indokot, mely e kérelem előterjesztésében vezérel bennünket, mint a nemzet törvényhozása.

Ha törvénykönyvünkbe becikkelyezettése által tekintélyében, törvénykezési kiváltságainak törvényhozási szentesítése által hitelében, dotatiojának szaporítása s az alapítványi adósságok conversiojának megengedése által illetében és erejében gyarapodni fog, kétségtelenül sikeresebben fog működni a Magyar Földhitelintézet azon nagy feladat megoldására, melyet alapszabályainak homlokára irt.

Intézetünk azonban, közvetlen rendeltetésén, a földbirtoki hitel kifejtésére irányzott munkásságán kivül, más tekintetben is óhajtván magát hasznosítani, mindjárt működése első évében késznek nyilatkozott a még fenlevő úrbéris ezzel rokon fajú váltságok közvetítésére. Kiterjed e fölajánlott közvetítés az érintett váltságok minden nemére, akár a maradvány-, irtvány- vagy bérföldek, az erdei szolgálmányok vagy szőlőhegyi adózások megváltásából, akár a királyi kisebb haszonvételek megvételéből származzék a váltságkötelezettek tartozása. A közvetítés pedig abban áll: hogy a Magyar Földhitelintézet a váltságkötelezettekkel kölcsönszerződésre lépván, átvállalja azok tartozását a volt földesurak irányában, s czekek értékpapirjaival elégti ki, oly minőségben és mennyiségben, a mint a volt földesúr és a váltságkötelezettek magok megállapítják egymás között. A kölcsönös szerződés létrejötte után tehát minden további viszony és surlódás végkép megszűnik a volt földesúr és a váltságkötelezettek közt; a volt földesúr helyébe, miután ez

egyszerre teljes kielégítést nyer, hitelező gyanánt, a váltságkötelezettek ellenében a Magyar Földhitelintézet lép; a váltságkötelesek viszont, a váltság különböző tárgyaiból eredő tartozásaikat a Magyar Földhitelintézethez fizetik be, és pedig nem azon részletekben és határidőkön, a mint eredetileg a volt földesúrral szerződtek, vagy a mint az ítélet megállapítja, hanem azon kedvezőbb törlesztési rendszer szerint, a melyhez az intézet különböző értékpapirjai az alapszabályokban kötve vannak.

Első pillanatra szembetűnők e közvetítés előnyei, akár a volt földesúr, akár a váltságkötelezettek magánérdekeit tekintjük, akár magasabb közgazdasági szempontokból ítéljük meg azokat.

A Magyar Földhitelintézet váltságügyi közvetítése a volt földesuraknak tartalék- vagy beruházási tőkét teremt, s a váltságköteleseket oly helyzetbe teszi, hogy tartozásaik törlesztését, törzsértékek megtámadása nélkül lassan eszközölhetik. Nem szükség mondanunk, hogy a földipar hazánkban nem menekülhet addig békóitól, míg az urbéri viszonyok maradványaiból teljesen ki nem bontakozik. Ámde az urbéri perek gyors lefolyásának, a váltságeggyezségek létrejöttének, s a volt földesurak és a jobbágyok közötti surlódások megszüntetésének legfőbb akadályai eddig épen a pénzforrások hiányában feküdtek, részint pedig azon körülményben, melynélfogva a törvényhozás a váltság műtételeit nem szabályozza olykép, hogy a megváltásra mindkét érdekelt félben kedv és ösztön gerjesztessék. Nem volt gondoskodva törvényeinkben a volt földesurakat illető váltságtőke költség és fáradság nélküli biztosításáról, sem pedig arról, hogy a törlesztés a váltságkötelezettekre nézve lehetőleg könnyű legyen.

Mennyire hiányosak voltak e részben törvényhozásunk intézkedései, mutatja a kis Szászország példája, hol a „Landrentenbank“ felállítása előtt az állam akkép intézkedett, hogy

a váltságtőke a földesúr javára a váltság tárgyaira a telekkönyvben, hivatalból, mint dologi teher (Reallast) első helyen bekebeleztessek, míg a váltságkötelezetteknek a törlesztésre 25 évi negyedéves fizetésekre osztott fizetési határidő engedtetett; később pedig, miután a Landrentenbank életbe lépett, a földesurakat értékpapírral teljesen kielégítvén, az évi járadékok behajtására az állam maga vállalkozott.

Törvényhozásunk hosszas kényszerű színetelésének kell tulajdonítanunk, hogy a Magyar Földhitelintézet, a midőn az érintett váltságügyi közvetítésre felajánlá szolgálatát, hasonló törvényhozási előintézkedéseket, melyek feladatában elősegíthetik vala, nem találhatott. S a kérdés áthatóbb tanulmánya után csakhamar belátta a Magyar Földhitelintézet igazgatósága, hogy részint alapszabályaiban és üzlete természetében, részint pedig és főleg a főnuálló telekkönyvi rendszerben oly akadályok fekszenek előtte, melyeket a törvényhozás s illetőleg a kormányhatalom segélye nélkül nem bír elhárítani.

A közvetítésre ugyanis három út és mód ajánkozott intézetünknek, u. m. egyes váltságkötelesekkel, egymásért egyetemlegesen felelős, több váltágkötelessel, s

az összes váltságkötelezettek társulatával kötendő kölcsönszerződés által.

Az első mód legegyszerűbbnek látszott; de kivihetetlen volt: mert az intézet alapszabályai a kölcsön minimumát ezer forintban állapítván meg, ha az igazgatóság közvetítését egyes váltságkötelezetteknek ajánlja föl, abból a szegényebb birtokosokat, a kik szabályszerű fedezetet, vagyis oly birtokot, mely legalább 2000 forint értékkel bír, kimutatni nem képesek, kénytelen lett volna kizárni. S ez esetben az intézet ellenkezésbe jött volna a volt földesurak érdekeivel is, kik többnyire az összes váltságkötelezettekkel, azok egyetemleges kötelezettsége mellett egyezkedtek, a kiktől tehát nem lehetett várni, hogy a község egyetemleges jóállását

feladják s épen a legvagyonosabbakat oldják fel a közös kötelezettség alól, ellenben a szegényebb váltságkötelezettek továbbra is magok vesződjenek. Ide járul, hogy az ily eljárást maga az intézet sem bírta volna meg, miután több mint 4000 □ mfdnyi területen annyi ezer váltságkötelezett folyamodványait egyenként átvizsgálni, tárgyalni, elintézni, s annyi apró jelzálog fölött adás-vevés, csere, halálozás, vagy végrehajtás eseteiben örködni, aránytalanul nagy személyzet alkalmazását igényelné, s ez által az intézetnek elviselhetlen költségeket okozna. Ezeken kívül az egyesekkel eljárás lehetetlenné tette volna a gyors elintézést s minden egyes folyamodó külön telekkönyvi kiadványt levén köteles felmutatni, külön kötelezvényt kiállítani és annak bekebelezését szintén külön eszközölni: ez által a felek kiadásai is szükségtelenül szaporodtak volna.

E bajok ellen, első pillanatra, sikeres orvoslást látszott nyújtani a második mód, t. i. több váltságköteles egyetemleges kötelezettsége: mélyebb megfontolás után azonban ezt is el kellett ejteni. Ha ugyanis csak azok egyesülnek, a kik szabályszerű földözetet különben is egyenként képesek kimutatni: a földesúrnak, a kinek a nyakán a kisebb birtokok továbbra is megmaradnának, nincs lényeges segély nyújtva. Ellenben, ha a solidaritasba azok is bele foglaltatnak, a kik különben ez intézeti kölcsön minimumára nézve szabályszerű földözetet nem bírnak nyújtani: ez által, az alapszabályok sérelmével, az intézet tagjai közé oly birtokosok is becsempésztetnek vala, a kiket rendes úton bevenni nem lehetne. Ha pedig az az elv állíthatnák föl, hogy az egyetemleges adósok együttléve egy intézeti tagot tesznek, minden ilyen esetben intézkedni kellene arról, ki gyakorolja közölök az intézeti tagsággal járó jogokat; mi az intézet gondjait és teendőit végtelen szaporítaná. A tapasztalás bizonyítása szerint ott, a hol egyik solidaris adós csőd alá kerül, a kölcsön gyors behajtása is rendkívül nehezítve van, mivel

az egyiknek fizetési tehetetlensége rendszerint a másikat is maga után vonja, s ily esetekben, a midőn egyik csőd a másikat teremti, s egyik a másik ellen támaszt visszakövetelést, mindenik csődper folyama megakad.

Mindezeknél fogva kénytelen volt a Magyar Földhitelintézet a h a r m a d i k m ó d h o z folyamodni, t. i. csak azon esetekre szorítkozni közvetítésével, a hol az ugyanazon községbeli váltságkötelezettek társulati alakulás által egy jogi személyben öszpontosúlnak, a társulat viszonyait társszerződéssel szabályozzák, a kölcsönszerződés jogérvényes megkötésére, az évi járadékok beszedésére és beszolgáltatására képviselőket neveznek, kijelölik az egyént, a ki az intézeti tagsággal járó jogokat a társulat nevében gyakorolni fogja, s végre kitűzik a váltság tárgyait, s ezek elégtelensége esetében egyéb egyes birtokrészeit, a melyeket az intézet számára jelzálogul felajánlanak.

Két nagy előnyt foglal magában ez eljárási mód. Útat nyit a legszegényebb birtokosnak is, az intézeti közvetítés jótéteményeiben részesülni, s az intézet kölcsöne legtöbb esetben csak a váltság tárgyaira levén bekebelezendő, a többi úrbéri birtok szabad forgalma és hitelképessége az intézet kölcsöne által sem szenved semmit.

Mínt hogy azouban a fennálló telekkönyvi rendszer csak községekről és közbirtokosokról rendelkezett, ellenben egyes közös birtokosokra nézve csak oly esetekben enged közös telekjegyzőkönyvet nyittatni, midőn a közösség vagy egészen határozatlan arányban áll fenn, vagy pedig a birtokjog aránya csak hányadrészekben van kifejezve: hogy az utóbb érintett eljárási mód kivihető legyen, a telekkönyvi rendszernek olyszerű módosítása lett volna szükséges, mely szerint az oly jogi (erkölcsi) személyek is ugyanegy közös telekjegyzőkönyvbe vihessék át birtokaikat, vagy birtokaik egy részét, a kiknek arányjoga ama közös birtokhoz térfigatlag meg van határozva.

Miután az ily intézkedést a m. kir. Curia, valamint a m. kir. udv. Kancellária a fennálló telekkönyvi rendszer lényeges módosításának s oly cselekménynek tekintették, amely a törvényhozás jogkörébe vág s a melynek a törvényhozáson kívül életbe léptetése octroy jellemével bírna: a Magyar Földhitelintézet igazgatósága nem birt, s alkotmányos szempontból nem is akarhatott egyebet kieszközölni, mint az 1864. jul. 14-ikén 12,281. sz. a. kibocsátott udvari rendelvényt, mely megengedé ugyan, hogy a váltságkötelezettek társulatának tagjai mindazon birtokrészletekről, melyeket az intézet részére jelzálogul le kívánnak kötni, a telekjegyzőkönyvek mellett külön nyilvántartási kimutatás szerkesztését kérhessék, a mely nyilvántartási lapon az intézet kölcsöne s az e körül történendő változások kitüntetve legyenek; de e jelzálogokat az egyes tagok külön telekjegyzőkönyveiből nem engedi leiratni, hanem azt rendeli, hogy az intézet jelzálogaira nézve a birtokváltozások kitüntetése vagyis a tulajdoni lap továbbra is a társulati tagok külön telekjegyzőkönyvei mellett vezetessék.

Noha e szabályzat az intézetnek lehetővé tette, hogy, nem csekély költségkimelés mellett, egyesek helyett, a váltságkötelezettek társulatával léphessen szerződésre, s hogy a társulatnak, mint jogi személynek, adandó kölcsönére nézve magát alapszabályai értelmében, telekkönyvileg biztosíthassa: tagadhatatlan, hogy ez eljárás a kivitelben tömérdek fáradsággal és nehézséggel jár, a mennyiben még akkor is, midőn a sok apró jelzálogról a nyilvántartási kimutatás íve nagy fáradsággal elkészült, az intézet kölcsönét nem csak a kimutatási íven, hanem mindannyi egyes telekjegyzőkönyvben is ki kell tüntetni, a mi a telekkönyvi hivatal kezelését végtelen lassúvá, fárasztóvá és nehézkesé teszi.

Nincs kétség benne, hogy e nehézségek is közrehatottak arra, hogy az illetők intézetünk segélyének igénybevételétől tartózkodjanak: az e téren mutatkozó pangás és

részvétlenség azonban egyszersmind másnemű és sokkal nagyobb fontosságú okokra is visszavihető. Említhetnők mindenekelőtt és főleg a nép egy részének vérében fekvő indolentiát, a melynek tápot kölcsönöz az a hiú remény, hogy a törvényhozás a még fenmaradt földesúri követelésekkel is akkép fog elbánni, mint az úrbéri tartozásokkal történt volt; érinthetnők, hogy a váltságkötelesek, számítani nem tudván, rendszerint visszariadnak azon különbözettől, mely zálogleveleink napi árfolyama s a névszerinti érték közt létezik, mint a melylyel, ha az intézet közvetítését veszi igénybe, az általa fizetendő s a volt földesúr irányában már megállapított tartozási tőke jelentékeny emelkedést szenved; míg viszont a volt földesúr azért vonakodik a zálogleveleket elfogadni, mivel az intézet azokat, hogy a tömeges eladás által az árfolyam még nagyobb csökkenést ne szenvedjen, csak időnkénti részletekben adhatja ki, holott például az irtványok után három év alatt s így hamarabb kilátása van megkapni a tőkét, mint az intézettől kinyerhetné; kiemelhetnők továbbá, hogy nagyobb községekben a váltság tárgyai, a melyek az intézetnek jelzálogul fognak szolgálni, s a melyek ez okból a telekkönyv mellett külön nyilvántartási ívre vezetendők által, gyakran több száz telekjegyzőkönyvben vannak szétszórva, melyeknek összeszedése rendkívül sok munkát igényel. Növeli a bajt azon körülmény is, hogy a többször említett nyilvántartási kimutatásba jog szerint csak azon birtokosok birtokrészletei vezethetők által, a kik a társszerződést aláírták, ámde gyakran e birtokrészletek a telekkönyvben még a korábbi tulajdonosok nevére vannak bejegyezve, minthogy az új tulajdonos a telekkönyvi átíratást nem szorgalmazta. Ily esetekben a tényleges birtokos és a telekkönyvi tulajdonos különböző személyek levén, a nyilvántartási kimutatás be nem fejezhető, s az intézet kölcsöne arra be nem keblezhető mindaddig, míg a telekkönyvek rendbe nem hozatnak. Ez pedig sok időt vesz igénybe, kivált ha a korábbi tulajdonos

elhalt, vagy a midőn a nyilvántartási kimutatás készítése közben történik akár adás-vevés, akár halálozás folytán, birtokváltás, főleg pedig ott, a hol árvák vannak, a kiknek részéről a gyámhatóság jóváhagyása is megszerzendő.

Ha a Magyar Földhitelintézet igazgatósága feladatául tekinthetné a váltságügy nagyfontosságú kérdésével, törvényhozási szempontból, egész terjedelmében, tüzetesen foglalkozni: nem volna épen nehéz rámutatnia azon törvényhozási rendszabályokra, melyek által ez érintett nehézségek nagy részben el lennének háríthatók. A Magyar Földhitelintézet igazgatósága azonban, szerény állásában, nem terjeszkedhetik ki ily tüzetes törvényhozási rendszabályok indítványozására. Emlékiratunk jelen fejezetének ez okból nem lehet egyéb czélja, mint azon közhasznú intézetet, melyet képviselni van szerencsénk, az ország érdekében minél több irányban törekedni hasznosítani, s lehetővé tenni, hogy addig is, míg törvényhozásunk a még fenlevő földesúri követelések megváltása iránt külön törvényczikkben intézkedhetnék, a földesurak és váltságkötelesek egyetértőleg, az eddiginél nagyobb sikerrel, vehessék igénybe az intézet följánlott közvetítését.

S ez üdvös szándok előmozdítása végett nem kérünk egyebet, mint egy már létező törvényes elvnek alkalmazását.

Minden kérelmünk csupán abban foglaltatik, mondja ki a törvényhozás, hogy:

„a Magyar Földhitelintézetet illető szabályszerű kamat- és törlesztési járadékokat az 1840 : 22. törv. czikkely 81. §-ának g) betűje alapján ugyanazon előny illeti, mint a földesúri hátralékokat illeté, a midőn azok megváltva még nem voltak.“

A magyar csódtörvény, mint tudjuk, a folyó évi földesúri hátralékokat csőd esetében az első osztályba sorozta, minélfogva azok a betáblázott követeléseket is megelőzték. A földesúri természetű követeléseknek e kiváltságos előnyét az

absolutismus alatt behozott osztrák csódtörvény is teljes ép-ségben megóvta. Az által, hogy a földesurak irányában engedett ama kiváltságot ezentúl a Magyar Földhitelintézet gyakorolná, az érintett elv se sérelmet nem szenved, se eredeti korlátain túl nem terjeszkedik, miután az érintett kedvezmény nem a földesúr személyéhez, hanem a követeléshez volt kötve, ez pedig eredeti jellemét nem veszti el az által, ha azt a földesúr akár egy más magán egyénre, akár pedig egy közintézetre ruházza által.

Igaz ugyan, hogy ez elsőségi kiváltság csak a folyó évi hátralékokra volt korlátozva, míg a múlt évi hátralékok már a betáblázott követelések után az utolsó osztályba soroztattak: de ez azért történt, mivel akkor még a földesúr önmaga volt bírása jobbágyainak, következőleg elég alkalma és módja volt a hűbéri viszonyokból folyó adósságokat, évről évre pontosan behajtani, s ha jogával nem élt, e mulasztásának következményeit méltánytalan lett volna a többi jóhiszemű hitelezőkre is áthárítani, s a több éven át hanyagságból felhalmozni engedett járadékok által a csódtömeget a hitelezők elől kimerítteni.

Nem szabad továbbá feledni, hogy az 1840-ik évi törvények alkotása korában még szó sem volt a maradványok, irtványok, bérföldek, erdei szolgálmányok, szőlőtartozások olyatén megváltásáról, a minőről az 1853-ki martius 2-ki cs. nyiltparancs rendelkezett; minélfogva a törvényhozás magának a tőkének biztosításáról nem is gondoskodhatott. Azért sem teheté ezt, mert azon korban még a jobbágyi összes birtok tulajdona a földesúré volt s ha halálozás, adásvevés vagy csere folytán bárki lépett is a jobbágyi bitok birtoklatába, ezzel együtt a jobbágyi kötelezettségeket is átvevé s csőd esetében is a hitelezők csak az ingóságok és a jobbágytelek használatának értékéből követelhettek kielégítést, míg ellenben a jobbágy-telek iránti földesúri jogok s az ezeknek megfelelő jobbágyi adózások sértetlenül maradtak. Az évenkénti jobb-

ági tartozások tőkéje tehát befoglaltatott a földesúri tulajdonjogban, mely elidegeníthetlen volt, s így ama tőkének biztosítása a földesúri tulajdonjogban benrejtett.

Épen ott követett el mulasztást a későbbi, idegen törvényhozás, hogy a midőn az 1853. martius 2-án kelt cs. nyiltparancs által az általános megváltást és pedig, egy részben imperative, elvileg szabályozá, elfeledte az 1840 : 22. t. cikk emlékét föléleszteni s az abban foglalt elv további alkalmazásáról gondoskodni. Ugyanily mulasztást követett el akkor is, midőn a telekkönyvi rendszert az országban életbe lépteté, s abban egy szóval sem intézkedett arról, hogy a földesúri tulajdonjogból önként folyó, érintett elsőégi jog a megváltási tőkére és kamatokra nézve, már maga a törvény által a felek folyamodása nélkül is, biztosíttassék. Ámde a törvényhozás e mulasztása annál kevésbbé foszthatja meg érvényétől a többször idézett 1840 : 22. t. cikket, mert azt később a német esőltörvény is átvette; s nem adhatott a volt jobbágyoknak tulajdoni jogot a földesúri tulajdonjog rovására, hanem azt csak azon feltétel alatt teheté s tevé, hogy a volt jobbágyok a megváltás tárgyaira törvény, ítélet vagy egyezség alapján eső megváltási tőkét s annak járadékait kötelesek megfizetni. Addig, a míg e föltételnek elég nincs téve, a tulajdonos volt földesúr nem tartozik tulajdoni jogát, a váltság tárgyaira nézve, a volt jobbágyra átruházni, s erre őt egy polgárisúlt törvényhozás sem kényszeríthetné, a nélkül, hogy a váltságtőke és járulékai iránt magára jótállást ne vállalna.

Érezte és belátta ezt az osztrák törvényhozás is, midőn az 1855. december 15-én kelt telekkönyvi rendelet bevezetésének 4-dik §-ában világosan kimondta, hogy azon igényekre nézve, a melyek a volt úrbéri kapcsolat és az azzal rokon viszonyok tárgyában 1853. martius 2-án kibocsátott nyiltparancsok által szabályoztatnak, a helyszinelési jegyzőkönyvek jogérvénnyel nem birnak, s az ilyen igények

íránt a hirdetvényi határidő alatt felszólalni nem is szükséges. Ennek eredménye az, hogy mindazon tárgyak iránt, a melyek valamely földesúri javadalom forrását képezték, habár a volt jobbágyra irattak volna is a helyszinelés alkalmával, a létező telekjegyzőkönyvek ez idő szerint még tulajdonjogot nem bizonyítanak.

Ez által kétségtelen, hogy a volt földesurak érdeke egyelőre meg van óva, a mennyiben az időközben bekeblezett hitelezők, a volt földesúr igényét megelőzendők, nem hivatkozhatnak a telekkönyvre, mint a tulajdoni jog biztos és kétségenkívüli criteriumára; a baj csak az, hogy az osztrák törvényhozás, a mint általában szokása volt, nem formulázta tisztán és határozottan az eszmét, és hogy a kérdést nem oldotta meg, hanem függőben hagyta, nem rendelkezvén arról, hogy majd akkor, midőn az 1853. martius 2-ki nyiltparancs által szabályozott igények sorsa vagy per vagy egyezés által eldől, mi történjék a telekkönyvekkel, s mi azon követelésekkel, a melyekre amaz igények a megváltás által át fognak változni? holott ezt a hitel érdekei múlhatlanul megkívánák.

A mondattakból, úgy hisszük, eléggé kitetszik, hogy a midőn a törvényhozás kimondja, hogy a Magyar Földhitelintézetnek az úrbéri váltság közvetítéséből eredő követelése az 1840 : 22. t. czikk 81. §-ának g) pontjában biztosított előzetes joggal bir, nem fog új elvet vagy új kedvezményt mondani ki, hanem csak fentartja a régi törvényt s illetőleg azt az átalakúlt viszonyokhoz alkalmazza; nem terjeszti ki annak határait, hanem csak elfogadja az elv jogi következményeit; végre nem sért vele idegen jogot, se lényegileg, se alakilag, miután az 1855. dec. 15-ki telekkönyvi rendelet 4-dik §-a az úrbéri s azzal rokon fajú kapcsolatból származó igényeket nyílt kérdésül hagyá fenn, s így az időközben szerzett telekkönyvi jogok e nyílt kérdésül fenhagyott igényeket nem érinthetik.

S ha ezt a törvényhozás kimondja : a Magyar Földhitelintézet közvetítése nagyon egyszerű és könnyű lesz a kérdéses váltásági ügyekben ; akkor fölösleges a hosszadalmas összeírás s a szintén sok késedelmet okozó beclés, mert az intézet követelése minden más betáblázást megelőzőleg, az összes úrbéri s azzal rokon fajú birtokot terhelni fogja ; akkor elesik az eddigi nyilvántartási ív szüksége is, s a helyett vagy az ugyanazon helységbeli telekjegyzőkönyvekhez egy „úrbéri teherlap“ nyittatnék, a mely kitűntetné a helységbeli úrbéri birtokokat terhelő s az intézetet követelőleg illető váltáságtartozások összegét s annak évről évre bekövetkezett apadásait, a mit az intézet hivatalból beküldeni, a telekkönyvi hatóság pedig szintén hivatalból beiktatni tartoznék, hogy a ki volt úrbéri birtokot szándékozik venni, tisztába jöhessen az ahhoz tapadt terhek mennyisége iránt :

vagy pedig minden egyes birtokos telekjegyzőkönyvébe hivatalból följegyeztetnék az az összeg, a mely őt az úrbéri váltáságtartozásból terheli, és pedig oly záradékkal, hogy az minden más betáblázott követelést megelőző elsőséggel bír.

Bármelyik mód fogadtatnék el, mindenik lehetővé tenné a Magyar Földhitelintézetnek a váltásági közvetítést, az érdekelt felek közös kérelme folytán, elvállalni és keresztülvinni, és pedig azon nehézségek mellőzésével, a melyekkel a váltáság tárgyainak közös telekjegyzőkönyvbe is átvitele és külön nyilvántartási kimutatása szükségkép járna, s a melyekben, ezeknél fogva, a váltásági közvetítés nem csekély akadályát mutatták föl felebbi soraink.

Elhárítani az akadályt, megszüntetni ama nehézségeket, úgy hisszük, nem kevésbé fekszik érdekében az országnak, mint magoknak a volt földesuraknak és a váltáságkötelezeteknek, vagy a Magyar Földhitelintézetnek.

Azokhoz, a miket ez emlékirat megelőző fejezeteiben előadtunk, talán nem volna fölösleges azon szolgálatokra is fölhívni a törvényhozás figyelmét, melyeket intézetünk különböző értékpapirjai és pénztári jegyei által az árvai pénztárakban levő tőkék elhelyezése körül tehetni vél.

Azt hisszük, nincs törvényhozó, a ki az árvapénzek kezelésében az elhelyezés biztosságát ne tekintené legfőbb irányadó tekintetnek. S egy pillantás a Magyar Földhitelintézet szervezetére, mindenkit meggyőz, hogy ez intézet értékpapirjai oly biztosítékokkal bírnak, a minőket, az üzleti esélyeinek kitett nyereszkesedési vállalatok papirjait nem is említve, a legszilárdabb magán-hitel sem képes nyújtani.

Nem egy esetet lehetne idézni, hogy az árvavagyonbalviszonyok következtében vagy kellő felügyelet hiányában elveszett; hogy a legbiztosabb jelzálog mellett is majd a felmondott tőke behajtása ütközik jogi s egyéb akadályokba, melyek évekig leküzdhetlenek, s az illető árvák erkölcsi és anyagi helyzetére a legkárosabb visszahatást gyakorolják.

Hasonló esetek ellen teljes biztosítékot nyújt a Magyar Földhitelintézet szervezete.

S nem kisebb előnnyel bírnak, az árvapénzek befektetését illetőleg, bármely más elhelyezési módok felett, intézetünk értékpapirjai akár a kezelési kényelmet, a pontos jövedelmezést, a tőke folyóvá tételének egyszerűségét, akár elvégre azon magasabb tiszta haszont vegyük tekintetbe, a mit részint a névszerinti értéknél alantabb álló árfolyam, ré-

szint, a kisorsolás alkalmával, a névszerinti beváltás, részint a kezelési költségek megtakarítása nyujtanak.

Említsük-e a befektetés különféle módjait, melyeket az illető árvák körülményeihez képest, a Magyar Földhitelintézet nyolcz napi felmondásra szóló pénztári jegyei, öt- és tíz éves jövedékjegyei s legfeljebb $34\frac{1}{2}$ év alatt kisorolandó záloglevelei nyujtanak?

Az egyetlen ellenvetés, melyet az árvapénzeknek zálogleveleinkbe fektetése ellen föl lehetne hozni, azon lehetőség föltevésen alapszik, hogy ha a nagykorúvá tett árva az értékpapirokba fektetett tőkéjével tüstént és egész összegében rendelkezni kíván, megtörténhetik, hogy az értékpapirok eladásánál vesztesége lehet.

Habár intézetünk, mint fennebb érintők, az elhelyezés más módját is nyujtja az árvapénzek kezelőinek, a melyek mellett ily veszteség elő nem fordulhat; habár az eset, melyre az ellenvetés vonatkozik, oly árvákra nézve, kik nagy korukban is tőkék jövedelméből kívánnak élni, már nem áll; s az ellenkező eset is szintűgy föltehető, a midőn az árvapénzekben vásárolt záloglevelek a vételárnál nagyobb árfolyam szerint adathatnak el; habár elvégre kiemelhetnők, hogy a záloglevelek biztos hitelezési alapot nyujtanak s pénzszerzésre a nagykorú árváknak alkalmas eszközül szolgálhatnak, a nélkül, hogy a tulajdonos, ha pénzre van szüksége, bármely áron veszteséggel is kénytelen lenne azokat eladni: mindezek mellett is teljesen méltányoljuk az érintett ellenvetés fontosságát. Más részről azonban meg vagyunk győződve, hogy a Magyar Földhitelintézet, ha arról volna szó, hogy az árvai vagyon egy részének conservatorává tétessék, tudna találni combinatiót, mely a fennebbi pontban föltett esetben is teljes biztosítást fogna nyujtani a tőkevesztés ellen.

De nem tartjuk helyén levőnek, hogy a midőn nem is az árvaügy tüzetes rendezéséről, hanem az intézetünknek

adandó kedvezményekről van szó, az érintett, közgazdasági tekintetben is nagy fontosságú ügyre nézve, mellesleg, valamely behatóbb intézkedés tételét indítványozza.

Jól tudjuk és méltányoljuk azt a sokféle szempontot és érdekeket, melyekkel az árvaügy kezelésének törvényhozási rendezése kapcsolatban áll; de nem hallgathatjuk el reményünk kifejezését, hogy a midőn e rendezés szőnyegen lesz, azon legfőbb tekintetnél fogva, melynek e rendezésben mindenek fölött irányadónak kell lennie, tudniillik, az árvai vagyion tökéletes biztosítása szempontjából is szükségkép szóba fognak jőni azon szolgálatok, a melyeket a Magyar Földhivatalintézet ez irányban is tenni hivatva van.

A ki a Magyar Földhitelintézet helyiségeit meglátogatja, s a szintamnyi gonddal, mint csínnal vezetett könyvek hosszú során, a legnagyobb rendben őrzött eredeti okiratok és értékpapír-készletek stb. számos nem-tűzmentes szekrényeim végig tekintett: önkéntelen is aggodalom szállja meg a gondolatra, hogy mind e könyvek, mind ez okiratok, melyek teljes bizonyág erejével bírnak, egy véletlen által tűz martalékaivá lehetnek. S ez aggodalom oly mértékben növekszik, a mint szaporodnak az intézet működéssel időről időre a könyvezők bejegyzései, az eredeti adóslevelek és egyéb iratok.

E könyvek, okiratok, értékpapír-készletek már is sokkal több tűzmentes helyet igényelnek, mint a megnyitit bérbevett szálláson, a háztulajdonos engedelmével tűzmentessé lehetne átalakítani, miután ez átalakítás a lakszobákat teljesen kivenné eredeti alakjokból, nem is említve azon költségeket, melyekkel a különben is drága szállásbér fizetése mellett, az átalakítás, s a midőn az intézet szállást lenne kénytelen változtatni, a visszaalakítás szükségkép járna.

Nincs egyéb mód, az intézetet minden véletlen ellen teljesen biztosítani, mint ha az intézet maga veszen telket, s azon saját céljaihoz képest oly házat építtet, mely boltozott, tűzmentes helyiségekkel oly mérvben el lesz látva, a minőt az intézet naponként nagyobb kiterjedést nyerő üzletével folyvást szaporodó könyvezéseinek, hivatalos okiratainak és értékpapír-készleteinek biztos elhelyezése igényel.

A Magyar Földhitelintézet azonban, mint fennebb láttuk, nincs azon helyzetben, hogy telekszerzésre s házáépítésre saját tartalék-alapját és különben is csekély forgalmi tőkét fordíthassa.

Miként eszközölhetnék tehát a közhasznú intézet biztosítását?

Csupán az által, ha a törvényhozás, vagy, ennek bizonyos jóváhagyása reményében, a kormány addig is fölhatalmazná a Magyar Földhitelintézet igazgatóságát, hogy egy telek vételére s egy saját céljaira építendő ház építési költségeinek fedezése végett e telekre és házra, mint biztos jelzálogra, legfőlebb félmillió forint erejéig, zálogleveleket bocsáthasson ki.

Ily fölhatalmazásra azért van szükség, mivel az intézet, alapszabályai szerint, jelenleg csupán földbirtokra adhat ki értékpapirokat.

Nem szükség mondanunk, hogy az említett félmilliónyi záloglevél szabályszerű törlesztése részint a ház jövedelmének, részint az intézet üzleteredményének erre fordítandó részéből gyorsan eszközölthetnék.

Oly mód, mely a közhasznú intézet s a hazai földbirtokosságnak ez intézet által képviselt érdekeit egyaránt biztosítaná, a nélkül, hogy az országnak legkisebb áldozatába kerülne.

S míg ekkép egy hazai intézet állandó, biztos lakást nyerne: a főváros, a mi szintén tekintet érdemel, egy díszes épülettel lenne gazdagabb.

Előadók azon kívánatokat, melyeknek megadása által a törvényhozás a Magyar Földhitelintézetet oly helyzetbe emelné, a melyben a földhitel kifejtése körül, az eddiginél, bárha körülményeink közt ezt sem lehet épen kicsinyleni, kétségtelenül nagyobb erővel, több eredménynyel működhetnék.

Az elsorolt, s úgy hisszük, kellőleg indokolt kérelmek előadásában ugyanazon nagy érdekek vezéreltek bennünket, melyeknek a nemzet törvényhozása előtt nem kevésbbé irányadóknak kell lenniök, tudniillik, a hazai földbirtokos osztály sorsának javítása, földművelésünk emelése, a realhitel s közvetve az ország hitelének kifejtése és megszilárdítása.

A Magyar Földhitelintézetet, mely egészen önzetlenül fáradozik e nagy érdekek szolgálatában, távol vala tőlünk célul és központul tüntetni fel, mely egyedül önérdekeit veheti számba követelései formulázásában. A Magyar Földhitelintézet csupán eszközül kívánja magát tekintetni az érintett országos feladatok előmozdítására, s csak annyi kedvezményért esedezik a nemzet törvényhozása előtt, a mennyi nélkülözhetlen, hogy az emlékiratunk folytán kifejtett irányokban a közvárankozásnak, súlyos közgazdasági és pénzvizonyaink közt, mind inkább megfelelhessen.

Vétenénk azon tisztelet ellen, melylyel az ország kép-

viselőinek háza iránt viseltetünk, ha egy perczig is kétkedni mernénk, hogy e szerény kérelmek oly kedvező fogadtatásban fognak részesülni a törvényhozás részéről, a minőt azok a nagy érdekek, a melyeknek előmozdítása végett alakított a Magyar Földhitelintézet, minden hazafi részéről, párt- és véleménykülönbség nélkül érdemelnek.

